

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька обласна рада
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Факультет дошкільної освіти та психології
Кафедра психології

ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ХХІ ст.: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*З нагоди 130-ї річниці від дня народження Анни Фройд, психологині,
засновниці Его-психології й дитячого психоаналізу*

**МАТЕРІАЛИ
ІХ МІЖВУЗІВСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
22 квітня 2025 року**

Хмельницький – 2025

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька обласна рада
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Факультет дошкільної освіти та психології
Кафедра психології

ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ХХІ ст.: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*З нагоди 130-ї річниці від дня народження Анни Фройд,
психологині, засновниці Его-психології й дитячого психоаналізу*

**МАТЕРІАЛИ
ІХ МІЖВУЗІВСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

22 квітня 2025 року

Хмельницький – 2025

УДК 159.922 - 027.22 (06)
ББК 88. 9, 215.1
П 69

Рекомендовано до друку рішенням кафедри психології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (протокол № 10 від 19 травня 2025 року) та рішенням вченої ради Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (протокол № 5 від 21.05.2025 року)

Редакційна колегія:

Кондратюк С.А., кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Мотозюк Л.М., кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Тафінцева С.І., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Цегельник Т. М., доктор філософії, доцент, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

П69 Практична психологія ХХІ ст.: проблеми та перспективи : матеріали ІХ міжвузівської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 22 квітня 2025 року). (електронне видання). Хмельницький: кафедра психології ХГПА, 2025. 364 с.

У збірнику подано матеріали доповідей учасників ІХ міжвузівської науково-практичної конференції «Практична психологія ХХІ століття: проблеми та перспективи» з нагоди 130-ї річниці від дня народження Анни Фройд, психологині, засновниці Его-психології й дитячого психоаналізу, яка відбулася у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії 22 квітня 2025 року.

Матеріали конференції містять наукові статті викладачів, здобувачів закладів вищої освіти, практичних психологів, психологів освіти, педагогів, вихователів ЗДО з наступних питань: Анна Фройд – засновниця дитячої психоаналітичної психології, дослідниця захисних механізмів психіки; сучасні інструменти у роботі психолога в умовах воєнного стану; актуальні питання вікової, педагогічної психології та психології особистості; психологія розвитку сучасної людини: особистісні та ситуативні детермінанти; проблема соціально-психологічної адаптації в умовах сучасності; актуальні питання психології сім'ї; людина і суспільство: психологічні аспекти взаємодії; сучасні дослідження клінічної та спеціальної психології; сучасні підходи до підготовки фахівців у галузі психології та спеціальної освіти; прикладні психологічні дослідження; психотехнології активізації особистісних та групових ресурсів.

Матеріали друкуються в авторській редакції. За науковий зміст і якість поданих матеріалів, наведені факти та статистичні дані відповідають автори, а також наукові керівники (для здобувачів вищої освіти).

© Колектив авторів, 2025
© Кафедра психології ХГПА, 2025

ГАРАГАТА Ганна, ПАНЧЕНКО Віолетта Вимушена імміграція: соціально-психологічний контекст.....	78
ДІДИК Юлія, ЧОРНА Наталія Вплив сучасних стандартів краси на професійне становлення особистості.....	83
ДОВГОПОЛА Анна, ІЩУК Тетяна Формування почуття відповідальності: теоретичний аспект.....	87
ЗАЙЦЕВА Ольга, ВЕЩИПАН Ольга Стиль життя як основа індивідуальної психології.....	93
ЗАЙЦЕВА Ольга, ЄМЕЛЬЯНОВА Марія Особливості взаємозв'язку мотивації та метакогнітивної активності у здобувачів вищої освіти.....	97
ЗДАНЕВИЧ Лариса, ЦЕГЕЛЬНИК Тетяна Підготовка майбутніх вихователів до професійної діяльності в умовах воєнного стану: психологічний аспект.....	102
ІВАХІВ Олександр, МОТОЗЮК Людмила Система психологічних заходів щодо профілактики суїцидальної поведінки підлітків.....	107
КІТ Олександра, МОТОЗЮК Людмила Завдання психологічного супроводу дітей з підвищеним рівнем шкільної тривожності.....	113
КОВАЛЬЧУК Богдана, КОНДРАТЮК Світлана Теоретичні підходи до вивчення особливостей процесу сепарації в юнацькому віці.....	120
КОВРИГА Ольга, ТАФІНЦЕВА Світлана Психологічні особливості розвитку дитячих страхів.....	123
КОЗАК Марія Психологічна інтервенція в роботі з тривожністю у дітей з розладами аутистичного спектра.....	128
КОЛЕСНІКОВА Олена, ТАФІНЦЕВА Світлана Практичний досвід розвитку соціальної взаємодії у дітей з розладами аутистичного спектру	134
КОЛЕСНІКОВА Олена, ТАФІНЦЕВА Світлана Гендерні стереотипи як перешкода до інтеграції в суспільство дітей з РАС	142
КОЛОМІЄЦЬ Лариса Використання проектних технологій в процесі навчання молодших школярів.....	144
КОНДРАТЮК Світлана, ПІЛЕЦЬ Влад Теоретичні підходи науковців у дослідженні тривожності	148
КОНДРАЦЬКА Лариса, ТЕСЛЕНКО Марина Впровадження технологій штучного інтелекту у психологічну практику.....	155
КРАСІН Сергій, КРАСІНА Ганна Психологічна допомога дітям в умовах військового стану засобами арттерапії.....	160

ЗДАНЕВИЧ Лариса, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ЦЕГЕЛЬНИК Тетяна, доктор філософії, доцент, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У сучасних суспільно-політичних умовах в Україні особливої уваги набуває питання забезпечення якості підготовки педагогічних кадрів, здатних ефективно функціонувати в надзвичайних, кризових обставинах. Повномасштабна війна, що триває з 2022 року, не лише змінює звичне життя мільйонів українців, але й трансформує систему освіти, зокрема й дошкільну. В умовах постійної небезпеки, евакуації, втрати житла, зміни середовища існування, психологічної напруги, емоційного виснаження – саме вихователь виступає не лише освітнім провідником, а й своєрідним «психологом першої допомоги», підтримкою, опорою для дитини.

Це потребує не лише глибоких фахових знань і методичної підготовки, але й розвинених психологічних якостей – емоційної стабільності, витривалості, гнучкості, здатності до рефлексії, навичок саморегуляції, кризового менеджменту, емпатії та стресостійкості. Більшість чинних освітніх програм орієнтовані на традиційну парадигму навчання й не враховують нових викликів, зумовлених війною. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба у розробці та впровадженні моделей професійної підготовки вихователів, що поєднують психолого-педагогічну, соціально-емоційну та кризову компоненти.

Дошкільна освіта як фундаментальний етап у розвитку особистості дитини відіграє особливу роль у формуванні базових установок, моделі безпечного світу, навичок взаємодії з

дорослими та однолітками. У критичних умовах – повітряні тривоги, втрата близьких, вимушена міграція – дитина особливо потребує підтримки, стабільності, тепла та передбачуваності, які саме вихователь має забезпечити. Психоемоційний стан педагога безпосередньо впливає на якість освітнього процесу: тільки емоційно врівноважений, психологічно готовий до роботи фахівець здатен передавати почуття безпеки дитині.

Таким чином, питання підготовки майбутніх вихователів до роботи в умовах воєнного стану не є ситуативним чи тимчасовим. Воно має стати ключовим напрямом трансформації педагогічної освіти в Україні, оскільки йдеться не лише про забезпечення безперервності освітнього процесу, а й про збереження психічного здоров'я наймолодших громадян. З огляду на це, особливої уваги потребує психологічний аспект професійної підготовки майбутніх вихователів, який має охоплювати як індивідуальні риси, так і соціально-комунікативні компетентності, що формуються у майбутніх фахівців у процесі професійного навчання.

Підготовка майбутніх вихователів в умовах воєнного стану має переорієнтуватися з традиційного акценту на академічні знання та методики на інтеграцію психолого-педагогічного забезпечення, що враховує специфіку кризової реальності. Університетська освіта повинна формувати не лише професіонала, здатного організувати освітній процес, а й психологічно витривалу особистість, здатну ефективно функціонувати в умовах нестабільності та небезпеки [2].

Серед ключових психологічних пріоритетів такої підготовки варто виокремити:

1. Формування стресостійкості як базової якості фахівця. Майбутній вихователь має навчитися усвідомлювати та контролювати свої емоційні реакції, справлятися з напругою та тривогою, залишатися ефективним у складних умовах. Для цього в навчальний процес необхідно включити спеціальні тренінги зі стрес-менеджменту, вправи на розвиток емоційної саморегуляції, тілесно-орієнтовані техніки (дихальні практики, релаксація, прогресивна м'язова релаксація).

2. Розвиток емоційного інтелекту. Емоційний інтелект – це здатність розпізнавати, розуміти й регулювати як власні емоції, так і емоції інших людей. Для вихователя – це необхідна умова ефективної взаємодії з дітьми, особливо в кризовий період. Важливо, щоб студенти навчалися не придушувати емоції, а конструктивно з ними працювати, розуміти їхні причини, адекватно виражати почуття, зберігаючи психологічну гігієну.

3. Засвоєння навичок психологічної допомоги. Педагог не є професійним психологом, але має володіти елементарними навичками надання первинної психологічної підтримки: створення безпечного емоційного простору, активне слухання, підтримка безоцінного діалогу, виявлення ознак дезадаптації у дитини. Важливим напрямом є навчання методам допомоги дітям, що пережили втрату, розлуку, переселення, травматичні події.

4. Підвищення саморефлексії та внутрішньої зрілості. Саморефлексія – це здатність осмислювати свої дії, емоції, мотивацію, усвідомлювати власні обмеження та ресурси. Університетське навчання має стимулювати розвиток цієї якості шляхом рефлексивних есе, кейс-аналізів, групових обговорень, психологічного наставництва. Вихователь, який розуміє себе, здатен краще розуміти інших і грамотно діяти у стресових ситуаціях.

5. Інтеграція психологічної підтримки студентів. Самі студенти – майбутні вихователі – можуть переживати складні життєві обставини: втрати, переселення, відсутність родини, страх за майбутнє. Психологічна підготовка не може бути ефективною, якщо вона ігнорує психоемоційний стан самих здобувачів освіти. Тому вкрай важливо забезпечити у ЗВО роботу центрів психологічного консультування, тренінгів із самопомоги, груп емоційної підтримки.

6. Навчання адаптації до змін. Війна спричинила постійну динаміку змін: місця проведення практики, форми навчання, склад груп, графік занять. У майбутнього вихователя має бути сформована готовність до гнучкості, здатність адаптуватися без втрати якості діяльності. У процесі підготовки важливо включати ситуаційне моделювання, роботу з реальними кейсами, створення ситуацій невизначеності з наступною рефлексією дій.

Ефективна психологічна підготовка майбутніх вихователів в умовах війни має базуватися на поєднанні традиційних освітніх форм і сучасних психотренінгових підходів, які сприяють не лише засвоєнню знань, а й формуванню життєвих і професійних стратегій поведінки в умовах стресу, невизначеності, кризи.

Нижче представлено провідні форми та методи, що довели свою ефективність у процесі підготовки вихователів до професійної діяльності в умовах воєнного стану: психологічні тренінги є важливим інструментом для розвитку емоційної стійкості, комунікативних навичок, навичок саморегуляції та

конструктивної поведінки в кризових ситуаціях; практикуми передбачають виконання завдань, спрямованих на поглиблене усвідомлення себе як фахівця, розуміння власних емоційних реакцій, вивчення основ кризового консультування; імітація реальних ситуацій у вигляді рольових ігор, кейс-аналізу, театру форуму дозволяє студентам безпечно програти критичні сценарії: евакуацію, поведінку під час обстрілів, роботу з дитиною в шоківому стані, підтримку дитини з ПТСР. Це формує оперативність мислення, здатність до прийняття рішень у стресових умовах, розвиває навички колективної взаємодії; завдання, спрямовані на самоаналіз, формують здатність студента до самопізнання, осмислення власної поведінки, оцінки особистих змін. Рефлексивні щоденники, есе, участь у супервізійних групах сприяють формуванню відповідальності за власний психоемоційний стан і розвиток; супервізії дають змогу студентам обговорювати складні ситуації, які виникають під час практики, отримувати зворотний зв'язок від досвідчених педагогів і психологів. Це забезпечує професійну підтримку та знижує рівень тривожності перед реальними викликами; простори, де студенти можуть вільно висловлювати свої емоції, отримувати підтримку однолітків, обговорювати труднощі. Це сприяє нормалізації емоційного фону, підвищенню згуртованості та формуванню цінностей взаємодопомоги [1].

Невід'ємним компонентом підготовки майбутнього вихователя є педагогічна практика, яка забезпечує зв'язок теоретичних знань із реаліями професійної діяльності. В умовах воєнного стану цей компонент набуває ще більшого значення, оскільки саме під час безпосередньої взаємодії з дітьми, батьками, педагогічним колективом формуються не лише професійні навички, а й важливі психологічні якості: стійкість, відповідальність, здатність до швидкої адаптації, емпатія.

Водночас практика в умовах війни має свої специфічні особливості:

1. Підвищене емоційне навантаження. Працюючи у закладах освіти в регіонах, що зазнали обстрілів, приймаючи дітей-переселенців або працюючи в умовах відсутності стабільного графіка, студент опиняється у складному психологічному становищі. Часто майбутній вихователь має підтримувати дітей, які пережили травматичний досвід, і водночас сам потребує підтримки. Без належної підготовки та супроводу це може призводити до тривожності, фрустрації, розчарування у професії.

2. Потреба в адаптації до нестандартних умов. Виконання професійних функцій у сховищах, під час повітряних тривог, при відключенні електроенергії або в онлайн-форматі потребує гнучкості, вміння швидко змінювати тактику дій, приймати нестандартні рішення. Педагогічна практика в таких умовах стає тренінгом життєстійкості, але лише за умови, що студент отримує підтримку з боку наставника й освітнього середовища.

3. Формування фахової ідентичності. У воєнний період значення професії вихователя значно зростає. Він є не лише вчителем і наставником, а й емоційною опорою, стабілізуючим елементом дитячого світу. Під час практики студент вперше усвідомлює реальну значущість своєї майбутньої професії, що сприяє формуванню глибшого зв'язку з нею, розвитку внутрішньої мотивації до самовдосконалення.

4. Професійна соціалізація. Практика – це простір, де студент зустрічається з колективом, спостерігає професійну поведінку досвідчених педагогів, переймає досвід, цінності, професійну етику. У кризових умовах такі спостереження особливо цінні: майбутній вихователь вчиться зразковій поведінці в екстремальних ситуаціях, що сприяє формуванню внутрішньої моделі ефективної педагогічної діяльності.

6. Підвищення рівня самооцінки. Успішне виконання навіть елементарних завдань у складних умовах (проведення заняття в укритті, заспокоєння тривожної дитини, налагодження контакту з батьками) підвищує рівень впевненості в собі, зміцнює професійну самоповагу. Це є ресурсом для подолання майбутніх труднощів і основою для самореалізації.

Отже, вихователь у воєнний час – це не лише педагог, а й емоційний провідник дитини, гарант її психологічної стабільності. Саме тому забезпечення його фахової підготовки з урахуванням психологічного аспекту має бути стратегічним пріоритетом для системи педагогічної освіти. Така підготовка дозволить не лише ефективно реагувати на поточні виклики, але й сформує здатність діяти в будь-яких кризових обставинах майбутнього.

Список використаних джерел

1. Попович О. Морально-етична компетентність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у контексті сучасних викликів. *Неперервна освіта: актуальні дискурси*. Зб. наук. праць за матеріалами XVIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Ужгород: ЗІППО, 2024. С.61-63.

2. Трофаїла Н.Д. Сучасна професійна підготовка майбутніх вихователів у системі дошкільної освіти України. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.. Запоріжжя : КПУ, 2019. Вип. 65. Т. 1. С. 89–92.

ІВАХІВ Олександр, здобувач вищої освіти із спеціальності 053 Психологія, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Науковий керівник: **МОТОЗЮК Людмила**, кандидатка психологічних наук, доцентка, доцентка кафедри психології, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

СИСТЕМА ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗАХОДІВ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Суїцидальна поведінка серед підлітків є однією з найсерйозніших проблем сучасного суспільства, яка потребує негайного реагування з боку психологів, педагогів і держави. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), суїцид посідає друге місце серед причин смертності осіб віком від 15 до 29 років у світі, що свідчить про глобальний масштаб проблеми. У 2019 році ВООЗ зафіксувала понад 700 000 випадків самогубств у всьому світі, із яких значна частка припадає на молодь [1]. В Україні ситуація також викликає занепокоєння: за інформацією Національної поліції, у 2023 році було зареєстровано понад 300 випадків суїцидів серед підлітків, що на 15% більше, ніж у попередньому році [2]. Підлітковий вік є періодом підвищеної емоційної вразливості, коли гормональні зміни, пошук ідентичності та соціальний тиск можуть призводити до серйозних психологічних криз. Такі фактори, як булінг, сімейні конфлікти, низька самооцінка та вплив соціальних мереж, лише посилюють ризик суїцидальної поведінки. У контексті України додатковим фактором є тривала війна, яка розпочалася у 2014 році, і спричинила зростання рівня стресу, тривожності та посттравматичних розладів серед молоді. Усе це робить актуальним питання розробки та впровадження ефективної системи психологічних заходів,

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька обласна рада
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Факультет дошкільної освіти та психології
Кафедра психології

Наукове видання

МАТЕРІАЛИ
ІХ МІЖВУЗІВСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ХХІ ст.: ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*З нагоди 130-ї річниці від дня народження Анни Фройд,
психологині, засновниці Его-психології й дитячого психоаналізу*
22 квітня 2025 року

Відповідальний за випуск – **Світлана Кондратюк**, кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Упорядкування: Тетяна Цегельник
Літературні редактори: Світлана Кондратюк, Людмила Мотозюк,
Світлана Тафінцева
Художнє оформлення: Тетяна Цегельник

Надруковано з оригінал-макетів авторів. За науковий зміст і якість поданих матеріалів, наведені факти та статистичні дані відповідають автори, а також наукові керівники (для здобувачів вищої освіти).

Формат 60x84/16. Гарнітура Bookman Old Style.